

#36 Inrichtingsinstrumenten

Maggie Lodts¹, Hilde Heyrman¹, Ludwig De Loose¹, Maarten Hens²

- ❑ **Eind 2004 liepen er vier landinrichtingsprojecten (102.571 ha, waarbinnen echter niet gebiedsdekkend gewerkt wordt), 20 natuurinrichtingsprojecten (8722 ha) en 28 ruilverkavelingen (63.003 ha).**
- ❑ **De instrumenten worden meer en meer complementair ingezet. Het centraal stellen van het inrichtingsvraagstuk moet leiden tot een optimale instrumentenkeuze, met een wisselwerking tussen de drie inrichtingsinstrumenten onderling en desgevallend ook met andere instrumenten zoals beheerovereenkomsten en het inzetten van de Grondenbank.**
- ❑ **De participatieve aanpak van inrichtingsplannen moet leiden tot betrokkenheid en een ruim draagvlak.**
- ❑ **Doordachte, structureel gekaderde monitoring van de effecten van de inrichtingsmaatregelen op natuur blijft een knelpunt.**

R

Voortgang natuurinrichtingsprojecten

Dit hoofdstuk rapporteert over landinrichting, natuurinrichting en ruilverkaveling, de drie inrichtingsinstrumenten waarmee het Vlaams Gewest het ruimtelijk ordeningsbeleid, het milieu- en natuurbeleid, het landbouwbeleid en het plattelandsbeleid in het landelijk gebied uitvoert. De Vlaamse regering (en bij delegatie de afdelingen Land en Natuur van AMINAL) is bevoegd voor de inzet van de instrumenten, terwijl de Vlaamse Landmaatschappij (VLM) instaat voor de uitvoering van beslissingen die in het kader van de drie instrumenten naar voor worden gebracht. Elk van die instrumenten afzonderlijk werd reeds uitvoerig besproken in NARA 2001 en/of 2003. In dit hoofdstuk worden ze gezamenlijk behandeld, wat de evolutie naar een betere afstemming en het gecoördineerd inzetten van de drie inrichtingsinstrumenten weerspiegelt.

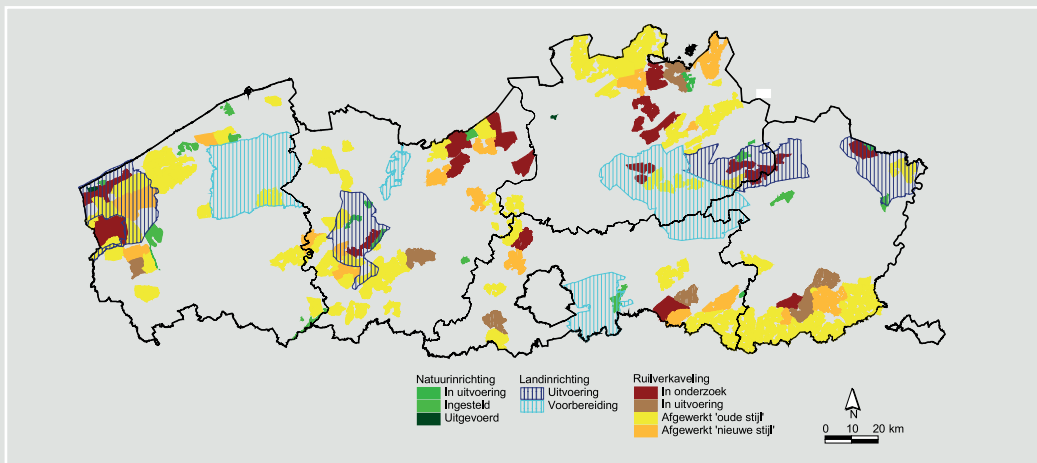
01 Beleid

Voor ieder inrichtingsinstrument wordt een bondig overzicht gegeven van opzet en doelstelling, de stand van zaken, de beoogde ruimtelijke bestemming binnen het inrichtingsproject en de gehanteerde inrichtings- en beheermaatregelen met betrekking tot natuurontwikkeling. Om rechtstreekse vergelijking van de drie instrumenten te vergemakkelijken, zijn gegevens over hun ligging, oppervlakten en ruimtelijke kenmerken samengebracht in figuren 36.1 en 36.2 en in tabellen 36.1 en 36.2.

¹Vlaamse Landmaatschappij

² Instituut voor Natuurbehoud

Figuur 36.1:
Ligging en oppervlakte van de projectgebieden landinrichting, natuurinrichting en ruilverkaveling in Vlaanderen (bron: VLM).

Tabel 36.1:
Aantal, oppervlakte en fase van de afgewerkte en lopende projecten voor landinrichting, natuurinrichting en ruilverkaveling, situatie op 31 december 2004 (bron: VLM).

Landinrichting	#	Opp. (ha)	Natuurinrichting	#	Opp. (ha)	Ruilverkaveling	#	Opp. (ha)
Uitgevoerd	-	-	Uitgevoerd	2	274	Afgewerkt 'oude stijl'	117	141.874
In uitvoering	4	102.571	In uitvoering	8	1644	Afgewerkt 'nieuwe stijl'	22	35.324
In voorbereiding	4	Nog niet exact gekend	Ingesteld	12	7078	In uitvoering	10	16.959
						In onderzoek	18	46.044
Totaal		102.571			8996			240.202

#36

01 Beleid

02 Evaluatie

03 Kennis

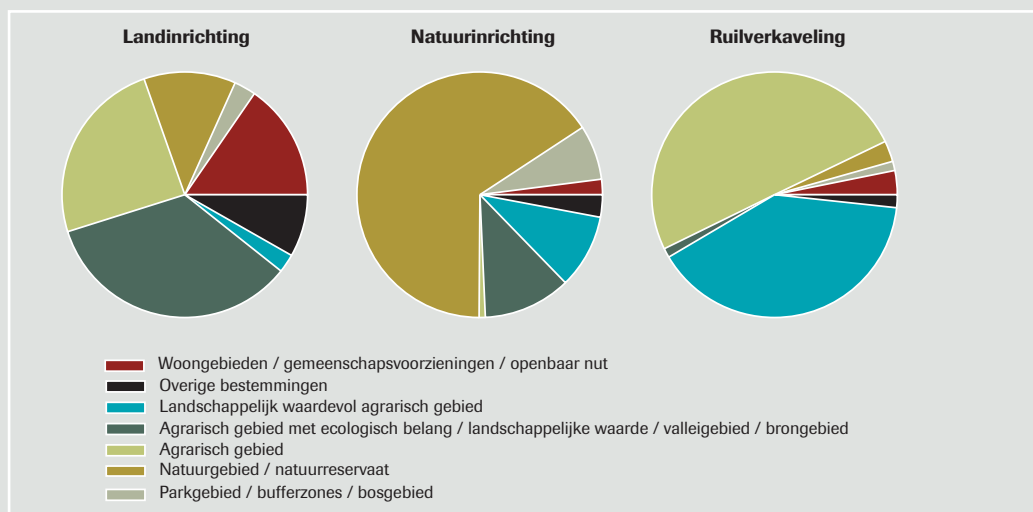
Tabel 36.2:
Oppervlakte met gebiedsgericht beschermingsstatuut (Speciale Beschermingszones, eerste fase VEN) binnen de projectgebieden landinrichting, natuurinrichting en ruilverkaveling in Vlaanderen (bron: VLM).

	Oppervlakte project / ha	Overlap SBZ-V / ha (%)	Overlap SBZ-H / ha (%)	Overlap VEN / ha (%)
Landinrichting	102.571	13.061 (13 %)	11.510 (11 %)	8969 (9 %)
Natuurinrichting	8996	4450 (49 %)	3108 (35 %)	5580 (62 %)
Ruilverkaveling	240.202	7525 (3 %)	4725 (2 %)	4012 (2 %)
Totaal	351.770	25.036 (7 %)	19.343 (5 %)	18.561 (5 %)

SBZ-V = Speciale Beschermingszone - Vogelrichtlijngebied
 SBZ-H = Speciale Beschermingszone - Habitatrichtlijngebied
 VEN = Vlaams Ecologisch Netwerk, eerste fase

1.1 Landinrichting

Landinrichting is de bevordering, voorbereiding, integratie en begeleiding van maatregelen die uitgaan van de bevoegde overheden en die gericht zijn op het vrijwaren van gebiedsfuncties en het geschikter maken van gebieden conform de ruimtelijke ordening. Landinrichting is van toepassing binnen de bij decreet van 21 december 1988 vastgelegde bestemmingen landelijke gebieden, recreatiegebieden, woongebieden met landelijk karakter en ontginningsgebieden. Ook andere gebieden kunnen door de Vlaamse regering aangeduid worden voor landinrichting.

Figuur 36.2:
 Gewestplanbestemming
 binnen de projectgebieden
 landinrichting,
 natuurinrichting en ruil-
 verkaveling in
 Vlaanderen (bron: VLM).

Voor de realisatie van de landinrichtingsprojecten kunnen de bestaande instrumenten van de verschillende overheid domeinen aangewend worden. De landinrichtingswerken worden maximaal uitgevoerd door de meest geschikte partner, desgevallend met eigen instrumenten en middelen. Ter ondersteuning van de partner kan de VLM tevens optreden als uitvoerder van bepaalde maatregelen. De partners kunnen gesubsidieerd worden voor de realisatie van goedgekeurde landinrichtingsmaatregelen. Ook voor de uitvoering van natuurgerichte maatregelen en het beheer achteraf wordt beroep gedaan op particulieren, overheden (lokaal, regionaal) en natuurverenigingen.

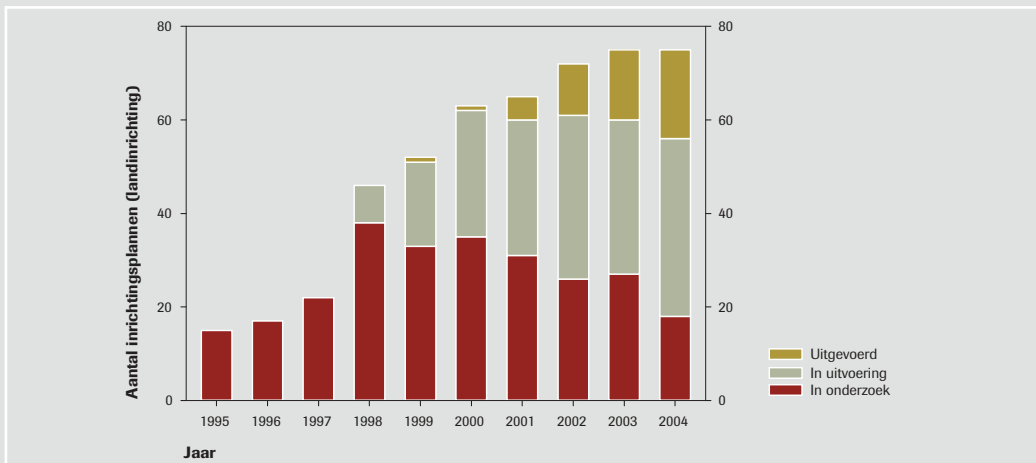
Eind 2004 zijn er vier landinrichtingsprojecten (De Westhoek, Leie en Schelde, Grote-Netegebied, Noordoost-Limburg) in uitvoering, terwijl vier andere in voorbereiding zijn (Brugse Veldzone, Brabants plateau, Zuiderkempen en Gentse Kanaalzone-Koppelingsgebieden) (figuur 36.1). Vermits de exacte afbakening van de richtplannen in voorbereiding nog niet gekend is, worden ze verder niet besproken.

Uit figuur 36.2 blijkt dat agrarisch gebied met ecologisch belang of landschappelijke waarde, vallei- en brongebieden 35 % uitmaken van de bestemmingen binnen de perimeters van de vier lopende landinrichtingsprojecten. Binnen de woonbestemmingen (15 %) worden echter doorgaans geen landinrichtingswerken uitgevoerd. Ook binnen de andere bestemmingen werkt het landinrichtingsinstrument niet gebiedsdekkend. Van de oppervlakte van de vier lopende landinrichtingsprojecten valt 13 % en 11 % binnen respectievelijk Vogel- en Habitatrichtlijngebied (tabel 36.2).

Figuur 36.3 geeft de voortgang van de inrichtingsplannen binnen de vier lopende richtplannen weer vanaf 1995. Vanaf de goedkeuring door de minister worden de inrichtingsplannen als 'in uitvoering' weergegeven. Vanaf de voorlopige oplevering worden ze als 'afgewerkt' weergegeven. In 2003 werden drie en in 2004 zeven inrichtingsplannen goedgekeurd. In de voorbije twee jaar werden acht inrichtingsplannen afgewerkt.

Van de vier landinrichtingsprojecten in uitvoering heeft ongeveer eenderde van de inrichtingsplannen een gebiedsoptie gericht op natuur. Acht daarvan worden gerealiseerd via het instrument natuurinrichting (Molse Nete, Malesbroek, Bourgoyen-Ossemeersen, Latemse meersen, Merelbeekse Scheldemeersen, Smeetshof, Noordduinen, Oosthoekduinen; zie punt 1.2). Ook ruilverkavelingsprojecten kunnen kaderen binnen een landinrichtingsproject (Hulsen-Olmen-Malou, Scheldekant, Adinkerke-Oostduinkerke, Izenberge, Fortem, Stuivekenskerke, Veldhoven-Kreiel) en invulling geven aan de in het richtplan vooropgestelde visie.

Figuur 36.3: Voortgang van het aantal inrichtingsplannen in het kader van landinrichtingsprojecten in Vlaanderen (1995-2004) (bron: VLM).

Binnen het landinrichtingsproject Noordoost-Limburg ligt het accent van de natuurmaatregelen op het herstel of de creatie van open water, vernatting en inrichting van belangrijke beekvalleien. Een tweede aandachtspunt is de inrichting van de overgangszones waarbinnen erfbeplanting en beplantingen van openbaar domein belangrijke maatregelen vormen.

Het landinrichtingsproject Grote-Netegebied voorziet voornamelijk in maatregelen voor ven- en heideherstel en -ontwikkeling, stuifduinontwikkeling en maatregelen in de bossfeer. Voor het valleigebied van de Grote Nete houden de gewenste inrichtingsmaatregelen het behoud en de ontwikkeling in van natuurlijke structuurkenmerken en de typische beekdalkarakteristieken.

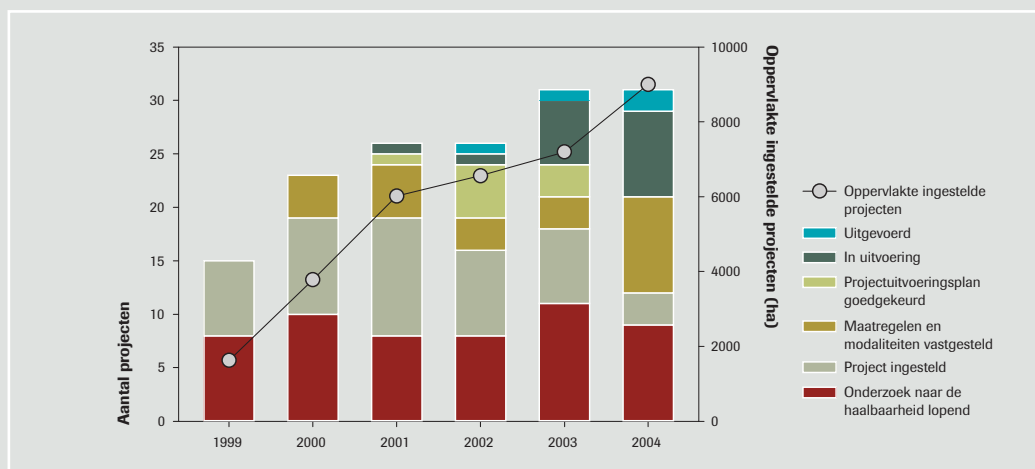
Inrichting van oevers van de grotere polderwaterlopen, van de historische poldergraslanden van Lampernisse, maar ook van duinen en duinovergangen zijn maatregelen, die naast natuurherstel van de vallei van de IJzer, in het landinrichtingsproject De Westhoek worden voorzien. De aanleg van kleine landschapselementen is eveneens een belangrijk aandachtspunt.

Net zoals in de provincie Limburg voorziet het landinrichtingsproject in Oost-Vlaanderen, Leie en Schelde, vooral in maatregelen in de watersfeer: ecologische uitbouw van waterlopen, de creatie van plas-drassituaties en de ontwikkeling van natte hooilanden. Door het herstel en de uitbreiding van knotwilgenrijen in de meersen wordt het landschappelijke contrast met de donken verhoogd.

1.2 Natuurinrichting

Natuurinrichting is een instrument om het Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN) en de groen-, park-, buffer- en bosgebieden volgens het gewestplan te realiseren. Hiermee kan de natuur en het natuurlijke milieu in de projectgebieden behouden of hersteld en ontwikkeld worden. Natuurinrichting wil door actief ingrijpen ideale omstandigheden creëren voor de ontwikkeling van de natuur op plekken die daarvoor geschikt zijn. Natuurinrichting kan worden gebruikt om delen van de toekomstige natuurrichtplannen te realiseren. De projecten worden aangestuurd door de administratie bevoegd voor het natuurbehoud (afdeling Natuur) en uitgewerkt door de VLM in samenwerking met afdeling Natuur.

Natuurinrichtingsprojecten worden overeenkomstig de doelstelling grotendeels ingezet in de bestemmingen natuurgebied (52 %) en natuurgebied met wetenschappelijke waarde of natuurreservaat (14 %) (figuur 36.2). Voorts liggen er

Figuur 36.4: Voortgang van het aantal en de oppervlakte van natuurinrichtingsprojecten in Vlaanderen (1999-2004) (bron: VLM).

ook 10 % agrarisch gebied met ecologisch belang en 10 % landschappelijk waardevol agrarisch gebied binnen de afbakening van natuurinrichtingsprojecten. De overige bestemmingen komen slechts beperkt voor binnen de huidige projecten. Natuurinrichtingsgebieden bevatten in vergelijking met landinrichting en ruilverkaveling verhoudingsgewijs ook de grootste oppervlakte aan gebieden gelegen in SBZ's en in het VEN (tabel 36.2).

Figuur 36.4 toont de evolutie sinds 1999 van het aantal, de fase en de oppervlakte van de natuurinrichtingsprojecten. Sinds de rapportage in NARA 2003 zijn er vier nieuwe projecten ingesteld: Noordduinen (2002), Oostends Kreekengebied (2003), Osbroek-Gerstjens (2004) en De Blankaart (2004). De minister heeft in de periode 2003-2004 ook de maatregelen en modaliteiten vastgesteld voor Meetkerkse Moeren, Merelbeekse Scheldemeersen, Stropers, West-Vlaamse Scheldemeersen, Zwarte Beek, Dijlevallei ten zuiden van Leuven, Noordduinen en Oostends Kreekengebied. In diezelfde periode zijn de inrichtingswerken gestart in Uitkerkse Polders, Bourgoyen-Ossemeersen, het Vinne, Buitengoor-Meergoor, kanaal Ieper-IJzer, Latemse Meersen en Turnhouts Vennengebied-West. In de twee laatstgenoemde projecten zijn de werken afgerond in een deelgebied dat in eigendom is van een overheid, een natuurvereniging of van eigenaars die al toelating gaven voor de uitvoering van bepaalde werken op hun eigendom.

In de Oosthoekduinen zijn de werken in 2004 volledig beëindigd. Zo zijn onder andere in het Calmeynbos abelen gekapt, zomereiken en winterlinden aangeplant en is de vijver ingericht als typische duinplas. Er zijn nieuwe houtkanten aangeplant, poelen gegraven, een oude bunker is ingericht voor vleermuizen en ter herstel van de vroegere duingraslanden is een graaszone ingericht voor ezels en runderen. Ook voor wandelaars en ruiters zijn (ver)nieuw(d)e paden aangelegd.

In het Smeethof moet enkel de renovatie aan de Smeethoeve nog gebeuren. De overige werken waaronder de aanleg van het moeras, de aanleg van de wandelpaden en fietsroutes, afgravingen in functie van heideherstel, het kappen van houtkanten en uitheemse boomsoorten en de natuureducatieve voorzieningen zijn afgewerkt.

In het Vinne zijn alle bomen (populieren) en constructies verwijderd en zijn de graafwerken uitgevoerd op de plaats waar het meer wordt hersteld. Rond het meer zijn wandel- en fietspaden aangelegd. Enkel de werken die medegefinancierd worden door de provincie en door de gemeente moeten nog uitgevoerd worden.

In het kanaal Ieper-IJzer zijn de voorzieningen voor schapenbegrazing en de visstekken aangelegd en zijn de beplanting, het plaatsen van infoborden en de aanleg van een wandelpad uitgevoerd. De resterende werken aan de oevers

worden door AWZ uitgevoerd, waarschijnlijk in 2006.

Op 21 oktober 2004 is de eerste natuurinrichtingsakte verleden voor Uiterkerkse Polders. De Vlaamse overheid heeft in het kader van dat project heel wat terreinen aangekocht om er aan natuurontwikkeling te doen. De akte geeft rechtsgeldigheid aan de nieuwe eigendoms- en gebruikstoestand van de gronden. De akte formaliseert ook de afspraken die de overheid met de landbouwers heeft gemaakt over de vergoedingen voor de effecten van de lokale waterpeilverhoging en voor de grondaankopen.

Tabel 36.3 geeft een overzicht van het aantal maatregelen per type en (milieu)thema voor de acht projecten waarvoor de maatregelen en modaliteiten sinds de vorige rapportage (NARA 2003) zijn vastgesteld. In alle projecten wordt gestreefd naar een voor natuur gunstige waterhuishouding. Doordat die in het verleden meestal grondig verstoord is door doorgedreven drainage, betekent dat doorgaans het herstellen van de oorspronkelijke hydrologie met behulp van stuwen, dammen of een ander regelsysteem, of door het afgraven van gronden (West-Vlaamse Scheldemeersen). Enkel in de Noordduinen beperkt vernatting zich tot het herstel van microreliëf. In zes van de acht projecten zullen plaatselijk de typisch kwelgebonden vegetaties een kans krijgen na uitvoering van kwelherstellende maatregelen. Het herstel van de waterhuishouding wordt in vijf van de acht projecten gecombineerd met de aanleg van kleinschalige of individuele waterzuivering, mits medefinanciering van externe partners. In de helft van de projecten moet pluggen of afgraven voor een schralere bodem zorgen waarop voor Vlaanderen zeldzamere vegetatietypes zich opnieuw kunnen ontwikkelen.

Veruit de meeste maatregelen worden ingezet om het verlies aan biodiversiteit tegen te gaan. Behalve in Noordduinen worden overall werken aan waterlopen en/of plassen gepland. Naast het natuurlijk inrichten van de oevers wordt in meerdere projecten ook het openmaken van verlande sloten/poelen/depressies, het aanleggen van poelen, hermeandering, ecologisch visstandbeheer en het verwijderen van oeverversteving voorzien. Ook de verbetering van het ecologisch functioneren van het landschap krijgt ruime aandacht. Maatregelen die onder die noemer het meest voorzien worden, zijn: aanleg en/of onderhoud van hagen, houtkanten, struweel, het instellen van een aangepast beheer en herstel van het reliëf. Maatregelen die het herstel of de ontwikkeling van specifieke ecotopen beogen, hebben te maken met het selectief verwijderen van bomen of struweel, de omvorming van ecologisch minder interessante bossen naar (half)open vegetatietypes en al dan niet spontane bebossing.

Om de belevingswaarde van de gebieden te vergroten, worden tevens heel wat maatregelen opgenomen die het visuele aspect verbeteren, zoals aanplanten van groenschermen om storende bebouwing te integreren, verwijderen van overbodige afsluitingen en constructies, en het ondergronds brengen van elektriciteitsleidingen. Dergelijke maatregelen worden enkel in een natuurinrichtingsproject opgenomen indien de financiering door externe partners gebeurt.

Hoewel het merendeel van de maatregelen tot doel heeft om de milieukwaliteit te verbeteren, worden ook heel wat inspanningen voorzien voor het uitbouwen van natuureducatie en - voornamelijk zachte - recreatie. De realisatie van bepaalde onderdelen gebeurt dikwijls op vraag van partners en met medefinanciering van die partners. In alle projecten worden infoborden geplaatst, wandelpaden aangelegd en paden bewegwijzerd, al dan niet gecombineerd met de aanleg van fietspaden, hengelplaatsen, parking voor auto's en/of fietsen enz. Ook cultuurhistorische maatregelen zoals het herstel van een eendenkooi (Meetkerkse Moeren) en de reconstructie van een verdedigingswal en de loop van een gracht (Stropers) worden gepland.

#36

01 Beleid

02 Evaluatie

03 Kennis

Beoogde effecten / maatregelen	MM	MS	ST	WS	ZB	ND	OK	DV
Verbeteren kwaliteit milieu en natuur								
Thema 5. Vermesting ➤ verschraling	2		1		1	1		
Thema 7. Verontreiniging en aantasting van de bodem ➤ terugdringen verontreiniging en aantasting van de bodem	1*	1*			1**			
Thema 9. Verontreiniging van oppervlaktewater ➤ verbetering oppervlaktewaterkwaliteit	1*	1*	1*	4*	1*		2*	
Thema 10. Verdroging ➤ vernatting	3	3	4	2	2	1	3	2
Thema 11. Verstoring door geluidshinder ➤ terugdringing van verstoring door geluidshinder door aanleg geluidswal*							1	
Thema 14. Versnippering ➤ tegengaan van versnippering		1			2		3	3
Thema 15. Verlies aan biodiversiteit ➤ verhoging van de biodiversiteit								
Totaal:	11	11	15	17	12	13	20	14
• Soortbeschermingsmaatregelen		1	1			1		
• Vergroting inheemse karakter van aanwezige vegetatie	1	2	2	1		1		1
• Herstel/ontwikkeling specifieke ecotopen	1	1	3	3	2	2	4	1
• Verbetering ecologisch functioneren van het landschap	2		5	4	2	6	4	4
• Infrastructuren in functie van beheer	1		1		3	1	1	3
• Verbetering visuele aspecten van het landschap	2	2		2	2	2	5	2
• Verbetering van het ecologisch functioneren van waterlopen en stilstaand water	4	5	3	7	3		6	3
Uitbouw natuureducatieve voorzieningen	2	1	3*	1	2	2	4	3
Uitbouw recreatieve voorzieningen (kanaliseren van de recreatiedruk)	3	3	5*	5	11*	8	4	6
Maatregelen eigen aan instrument natuurinrichting die projectuitvoering vergemakkelijken								
• Kavelruil (uitruiling van percelen ten behoeve van natuurbescherming en meer rechtszekere bedrijfsvoering)	x		x	x	x		x	x
• Bedrijfsverplaatsing		x		x	x			
• Opleggen van tijdelijke erfdienstbaarheden	x	x	x		x	x	x	x

Tabel 36.3:
Overzicht aantal verschillende types van maatregelen per milieuthema voor de natuurinrichtingsprojecten waarvoor de maatregelen en modaliteiten door de minister zijn vastgesteld tussen 1 oktober 2002 en 1 oktober 2004. De nummers van de thema's verwijzen naar het MINA-plan 2 (bron: VLM).

Gebiedscodes: MM: Meetkerkse Moeren, MS: Merelbeekse Scheldemeersen, ST: Stropers, WS: West-Vlaamse Scheldemeersen, ZB: Zwarte Beek, ND: Noordduinen, OK: Oostends Krekengebied, DV: Dijlevallei.

* er is medefinanciering door derden vereist voor de uitvoering van één of meerdere van deze maatregelen.

** maatregel (saneren stort) mag niet met middelen van natuurinrichting uitgevoerd worden.

x: maatregel is voorzien, maar wordt niet noodzakelijk ook effectief ingezet.

1.3 Ruilverkaveling

Ruilverkaveling is van een zuiver sectorinstrument geëvolueerd tot een instrument voor de multifunctionele inrichting van hoofdzakelijk agrarisch gebied. Het instrument beoogt de vorming van aaneensluitende en regelmatige kavels die zo dicht mogelijk bij de bedrijfszetel zijn gelegen en een eigen uitweg hebben. Ruilverkaveling kan gepaard gaan met de aanleg en verbetering van wegen, met waterbeheersingswerken, grondverbeteringswerken, met werken voor water- en elektriciteitsvoorziening, werken van landschapszorg en met andere maatregelen tot landinrichting. Essentieel zijn de doorgedreven mogelijkheden om de nodige grondmobiliteit te realiseren in functie van een geïntegreerde en gebiedsgerichte inrichting (grondverwerving, herverkaveling ...) en de mogelijkheid om een multifunctionele inrichting te bereiken in evenwicht met de baten voor de landbouw.

Figuur 36.1 toont de ruimtelijke spreiding van de huidige stand van zaken. Sinds de rapportage in NARA 2003 (p. 125-129) werden geen nieuwe ruilverkavelingsprojecten opgestart. Sindsdien zijn de ruilverkavelingsprojecten Jesseren en Sint-Lievens-Houtem nuttig verklaard, werden de ontwerp-ruilverkavelingsplannen Willebringen en Sint-Rijkers (deel 1 Plateau van Izenberge) goedgekeurd, en werd de eerste ruilverkavelingsakte voor de projecten Weelde, Reninge en Sint-Gillis-Waas ondertekend (rechtsgeldigheid van de nieuwe eigendoms- en gebruikstoestand).

De ruilverkavelingswet doet geen uitspraak over de ruimtelijke bestemmingen waar het instrument kan worden ingezet. Gezien de doelstellingen wordt het instrument vooral ingezet in de gele bestemmingen van het gewestplan (figuur 36.2). De oppervlakte aan groene bestemmingen bedraagt 4,4 %. Hierbij dient opgemerkt dat het oppervlaktaandeel van groene bestemmingen in de huidige ruilverkavelingen in uitvoering 6,2 % bedraagt, tegenover 2,9 % bij de afgewerkte ruilverkavelingsprojecten. Dat is een duidelijk gevolg van de verbreding van de doelstellingen van het instrument.

Het overzicht van de voor natuur voorziene maatregelen in de ruilverkavelingsprojecten in NARA 2001 (p. 223) is sindsdien niet fundamenteel gewijzigd.

In NARA 2001 (p. 221-225) en 2003 (p. 126-128) werd de implementatie van de ministeriële richtlijn van 14 maart 2000 betreffende de vernieuwde methodiek voor de ecologische inbreng in de ruilverkaveling uitvoerig behandeld. De implementatie van de richtlijn bestaat uit volgende modules: aanpassing van de landschapsecologische studies ten behoeve van de planvorming, rapportering over de zorgplicht, opstellen en uitvoeren van monitoringsprogramma's en opmaken van beheerplannen. Tabel 36.4 geeft de stand van zaken weer tot eind 2004.

In 2003-2004 werden geen nieuwe landschapsecologische studies ten behoeve van de planvorming opgestart. Nieuwe beheerplannen werden opgemaakt voor de projecten Sint-Gillis-Waas, Mettekoven, Weelde en Reninge (tabel 36.4).

Met de conformverklaring van het milieueffectrapport (MER) Rijkvorschel-Wortel werd voor de tweede maal een zorgplichtrapportering geïntegreerd in het MER. Die integratie gebeurt ook in de opgestarte MER's voor de ruilverkavelingen Willebringen en Sint-Rijkers.

Nieuwe monitoringsprogramma's werden goedgekeurd voor de projecten Jesseren, Sint-Lievens-Houtem, 's Heerwillemskapelle-Stuivekenskerke en Vissenaken. De uitvoering van de monitoringsprogramma's werd voortgezet in de periode 2003-2004. Tabel 36.5 geeft per project een overzicht van de aard van de monitoringsmodules en de uitvoering daarvan in de respectieve jaren. Tijdens de periode 2003-2004 werd in Zondereigen een hydrologisch meetnet voor kwalitatieve en kwantitatieve analyses geïnstalleerd. In Vissenaken en voor de resterende modules in Zondereigen werd de uitgangssituatie in 2004 vastgelegd door medewerkers van de VLM. Het monitoringsprogramma voor 's Heerwillemskapelle en Stuivekenskerke legt de nadruk op het nagaan van de effectiviteit van de beheermaatregelen.

#36

01 Beleid

02 Evaluatie

03 Kennis

len. Het onderscheidt zich daardoor van alle andere monitoringsprogramma's die zich richten op de effectiviteit van de maatregelen voor de natuur die in de ruilverkaveling worden uitgevoerd. Een eerste ecologische beschrijving wordt uitgevoerd in 2004. Parallel aan de ecologische monitoring doet de Provincie West-Vlaanderen in 2004 een haalbaarheidsonderzoek bij de landbouwers die instaan voor het beheer.

	Voor 31/10/2000	10/2000-10/2002	10/2002-10/2004
Aanpassing van de landschapsecologische studie ten behoeve van de planvorming	Herenthout-Bouwel	-	-
Rapportering over de zorgplicht	Grootloon Fortem Sint-Lievens-Houtem Weelde Zondereigen	Jesseren Rijkevorsel-Wortel Willebringen Londerzeel-Wolvertem Malle-Beerse	Sint-Rijkers
Monitoringsprogramma's	Grootloon Fortem	Elingen Reninge Weelde Woesten Zondereigen	Jesseren Sint-Lievens-Houtem 's Heerwillemskapelle Stuivekenskerke Vissenaken
Beheerplan	Eksaarde Hamme Rijkhoven Stuivekenskerke 's Heerwillemskapelle	Bollebeek Fortem	Mettekoven Reninge Sint-Gillis-Waas Weelde

Tabel 36.4:
Implementatie van de ministeriële richtlijn van 14 maart 2000 betreffende de vernieuwde methodiek voor de ecologische inbreng in de ruilverkaveling (bron: VLM).

1.4 Evolutie instrumentarium

De activiteiten van de administratie in samenwerking met de VLM ter voorbereiding van een decreet 'inrichting' en de voorbereiding van de parlementaire commissie in 2002 hebben een vernieuwing ingezet met betrekking tot de inzet van het inrichtingsinstrumentarium. De vernieuwing verloopt voor de drie instrumenten via min of meer gelijkwaardige principes. De volgende principes vormen de rode draad in de actualisering:

- meer vraaggestuurd en uitvoeringsgericht werken op maat van het project;
- niet het instrument, wel de inrichtingsvraag staat centraal;
- verhogen van de flexibiliteit;
- verhogen van de participatie en betrokkenheid.

Het onderling beter afstemmen van de inrichtingsinstrumenten is een langetermijnoperatie die zorgvuldig dient te gebeuren met respect voor de doelstellingen van elk van de instrumenten. Binnen ieder instrument krijgen de principes gaandeweg vorm.

Landinrichting

Op 28 mei 2004 werd het 'Actualisatiebesluit Landinrichting' (B.VI.Reg 28/05/2004, BS 16/09/04) definitief goedgekeurd door de Vlaamse regering. De tendens om te vereenvoudigen, vraaggestuurd te werken en flexibel in te spelen op beleidsmatige aandachtspunten werd hiermee definitief in gang gezet. De nieuwe landinrichtingsprojecten zullen volgens de nieuwe procedure uitgewerkt worden. Voor de lopende landinrichtingsprojecten heeft de minister beslist welke inrichtingsplannen worden afgewerkt volgens de oude procedure.

Tabel 36.5:
Stand van zaken
monitoring voor land-
inrichting, natuurin-
richting en ruilverka-
veling.

	Avifauna	Bodem	Herpetofauna	Hydrologie - kwaliteit	Hydrologie - kwantiteit	Hydrologie - morfologie	Invertebraten	Landbouw	Vegetatie	Vissen	Zoogdieren
Natuurinrichting											
Bospolder	2001 2002 2003 2004		2002	2001	2000- 2001 vanaf 2002		(2001) 2004		2001 2004		
Bourgoyen- Ossemeersen	2003			2003		2003	2001			2001	
Buitengoor-Meergoor					2003	2003	2004		2003		
Latemse Meersen deel 1					2003- 2004				2003		
Oosthoekduinen		2003	2003		2001		2003		2003		2003
Smeetshof	2002			1999 2004	vanaf 2001		2002		2002		1999
Turnhouts Vennengebied	2003		2003		2003		2003		2003		
Uitkerkse Polder	Vanaf 2000*		2004		Vanaf 2000				2003+ 2004		
Vinne	2002		2002	1998- 1999	1998- 1999		2002		2001		2002
Ruilverkaveling											
Elingen	2002		2002						2002		
Fortem Landinrichting Westhoek (IP Kom van Lampernisse)	2001				2002- 2004			2002- 2004	2001		
Grootloon			2002								2002
Reninge	2002		2002						2002		
's Heerwillems- kapelle	2004								2004		
Stuivekenskerke	2004								2004		
Vissenaken	2003+ 2004		2003						2003		
Weelde	2001		2001						2001+ 2002		
Woesten			2002						2002		
Zondereigen	2004			2004	2004				2004		

De jaartallen geven aan wanneer de monitoringsgegevens verzameld werden. Het kleurverschil maakt onderscheid tussen verzameling voor (oranje) en na (groen) uitvoering van de werken. Een plusteken tussen twee of meerdere jaartallen geeft aan dat het volledige veldwerk in meer dan een jaar is uitgevoerd. Een koppelteken tussen jaartallen wijst op een continue reeks van metingen over de vermelde jaren. IP: inrichtingsplan.

Natuurinrichting

Om de knelpunten in de huidige wetgeving van natuurinrichting op te vangen is een nieuw uitvoeringsbesluit natuurinrichting voorbereid in de periode 2002–2004. Het uitvoeringsbesluit is echter niet meer goedgekeurd binnen de ambtstermijn 1999–2004 van de Vlaamse regering. Zonder de juridische basis aan te passen, is het reeds mogelijk een aantal van bovenvermelde principes in de praktijk te brengen. Zo zal tijdens het onderzoek naar de haalbaarheid een actorenonderzoek gebeuren om peilen naar het draagvlak voor het project, en kan er bijvoorbeeld meer op maat van het gebied gewerkt worden door verder te zoeken naar medefinancierende partners.

Ruilverkaveling

Op 25 mei 2004 richtte de minister een brief aan de voorzitters van de coördinatiecommissies en ruilverkavelingscomités en aan de administrateur-generaal van de VLM over 'de profilering van de ruilverkaveling als vraaggestuurd en uitvoeringsgericht instrument voor de plattelandsinrichting'. De brief behandelt drie belangrijke beleidsmatige wijzigingen:

- ruilverkaveling geeft ook uitvoering aan plattelandsbeleid;
- ruilverkaveling wordt een vraaggestuurd en uitvoeringsgericht inrichtingsinstrument;
- ruilverkaveling kan maar ingezet worden indien hiervoor voldoende maatschappelijk draagvlak bestaat.

Ondertussen werd gestart met de opmaak van een nieuwe ministeriële richtlijn die praktische invulling moet geven aan de vermelde brief van de minister. De richtlijn zal moeten aangeven op welke manier het werken op vraag en op maat van het project moet worden aangepakt binnen de bestaande ruilverkavelingswet.

Naast die parallelle evolutie per instrument worden de drie instrumenten gaandeweg meer complementair ingezet. In toenemende mate is er een wisselwerking tussen de instrumenten onderling en met andere instrumenten zoals beheerovereenkomsten, de inzet van een grondenbank en de uitvoering van erosiebestrijdingswerken. Voorbeelden zijn:

- de afbakening van een nieuwe zone voor beheerovereenkomsten in het natuurinrichtingsproject West-Vlaamse Scheldemeersen;
- de uitbreiding van de perimeter van ruilverkaveling Scheldekant voor grondverwerving ten voordele van Stadsbos Gent in het Landinrichtingsproject Leie en Schelde;
- ondersteuning grondenbank Linkerscheldeoever (havenontwikkeling) en Kruikeke-Bazel-Rupelmonde (aanleg gecontroleerd overstromingsgebied) door middel van het instrument ruilverkaveling;
- complementaire uitvoering van ruilverkavelingsplan Grootloon en erosiebestrijdingsplan stad Borgloon.

In andere gevallen kan de VLM vroegtijdig betrokken worden voor advies bij een eventuele, geschikte instrumentkeuze. De aanpak voor de bossen van de Merode en de betrokkenheid bij de ontwikkelingsschets 2010 voor het Schelde-estuarium zijn hier voorbeelden van. De rol van de VLM hierbij blijft voorlopig beperkt.

Natuurlijk kan nog steeds gekozen worden voor een welbepaald instrument omwille van zijn specifieke mogelijkheden.

1.5 Participatie

Samenwerking en betrokkenheid zijn cruciaal bij elk ruimtelijk inrichtingsproces. Zowel bij de voorbereiding als bij de uitvoering van een inrichtingsproject zijn heel wat personen, besturen, diensten, commissies en comités betrokken, elk met eigen bevoegdheden, rechten en plichten. Steeds gaat het er immers om belangrijke keuzes in verband met de open ruimte, keuzes die een afweging vragen van uiteenlopende belangen en aanspraken. Maximaal overleg met de overheidspartners, met de plaatselijke landbouw, de natuursector, verenigingen en de burger wordt nagestreefd om te komen tot onderbouwde en realistische scenario's. De handhaving van het gecreëerde draagvlak blijft een belangrijke randvoorwaarde voor de uiteindelijke realisatie van de oorspronkelijke visie.

02 Evaluatie

2.1 Monitoring

De ecologische monitoring is systematisch voorzien voor de instrumenten natuurinrichting en ruilverkaveling, maar ontbreekt voor landinrichting. In NARA 2003 werd een overzicht gegeven van de lopende monitoring (natuurinrichting p. 283-284, ruilverkaveling p. 127-128). Tabel 36.5 geeft een veralgemeend overzicht van de monitoringsmodules voor landinrichting, natuurinrichting en ruilverkaveling.

Uit tabel 36.5 blijkt dat het nog te vroeg is voor evaluaties op basis van de monitoringsprogramma's. De tot op heden uitgevoerde studies beperken zich bijna uitsluitend tot het vastleggen van de uitgangssituatie voorafgaand aan de uitvoering van de werken. De voorziene effectmonitoring van de maatregelen moet op termijn een evaluatie van de natuurrealisaties door de maatregelen toelaten.

2.2 Tevredenheidsonderzoek

In 2003 werd een tevredenheidsonderzoek uitgevoerd bij landbouwbedrijven met gronden in een ruilverkavelingsproject [274]. Het betrof een enquête bij landbouwers betrokken bij de eerste projecten 'nieuwe stijl'. In het onderzoek werd daarom veel aandacht besteed aan de houding van de landbouwers ten aanzien van de verbreding en de aandacht voor andere domeinen zoals natuur, landschap en recreatie. De bevroegde landbouwers zijn globaal genomen tevreden over de gerealiseerde ruilverkaveling. Het garanderen van voldoende baten voor de landbouw creëert bij de landbouwers een draagvlak voor de geïntegreerde aanpak en is hiervoor een randvoorwaarde. Driekwart van de landbouwers begrijpt dat bij de inrichting van het landelijke gebied ook rekening wordt gehouden met de wensen van andere ruimtegebruikers. Mede door het ruilverkavelingsproject groeit het besef bij de landbouwers dat de geïntegreerde aanpak een van de voorwaarden is voor een duurzame landbouw en een duurzaam platteland.

03 Kennis

De kennisleemten en knelpunten die in NARA 2003 zijn aangehaald (natuurinrichting p. 286, ruilverkaveling p. 127-128) blijven van toepassing.

Voor natuurinrichting en ruilverkaveling worden systematisch gegevens verzameld in het kader van de ecologische monitoring. Evaluaties zijn tot hiertoe nog niet aan de orde; noch de afdeling Natuur, noch de VLM of de afdeling Land beschikken over de expertise en kennis om later de resultaten op Vlaams niveau te evalueren. Voor de uitvoering van die evaluaties lijkt het Instituut voor Natuurbehoud de aangewezen instantie. Het is wenselijk dat de taakstelling structureel wordt uitgewerkt.

Monitoring van de uitgevoerde maatregelen is niet standaard voorzien binnen de landinrichtingsprojecten.

Binnen natuurinrichting bestaat op het terrein vaak onduidelijkheid rond de taakverdeling voor monitoring tussen terreinbeherende verenigingen en de overheid (VLM, AMINAL afdeling Natuur). Dat is deels te wijten aan het gebrek aan een duidelijke wettelijke invulling van de monitoringsopdracht van terreinbeherende verenigingen in hun reservaten. Bovendien verschilt de voorgestelde methodiek voor monitoring van het beheer in natuurgebieden van die gebruikt wordt voor de monitoring van de effectiviteit van natuurinrichtingsmaatregelen.

In tegenstelling tot voor ruilverkaveling, wordt voor natuurinrichting en landinrichting geen systematisch beheerplan opgemaakt. De uitvoering ervan is daarenboven moeilijk afdwingbaar.

De succesvolle uitvoering van het beheer na de inrichtingsmaatregelen is afhankelijk van de opvolging door en de ervaring van de beheerder. Die kan sterk verschillen naargelang de beheerder (prioriteiten, materialen ...). Bovendien is de beheerder soms slechts in een zeer late fase gekend. Een gebrek aan overleg over het beheerplan leidt dan niet zelden tot minder succesvolle resultaten dan verwacht tijdens de planvorming.

Het onderbouwen van keuzes in verband met connectiviteit in de planvorming blijft een moeilijke zaak. Bij de opmaak van inrichtingsplannen kan versnippering via 'best professional judgement' geëvalueerd, verbeterd, vermeden of gemedieerd worden, maar er blijft een gebrek aan wetenschappelijk onderbouwde, bruikbare modellen om keuzes beter te motiveren.

Lectoren:

An Cliquet – Universiteit Gent, vakgroep Internationaal Publiekrecht

Lode De Beck – Instituut voor Natuurbehoud

Mario De Block – AMINAL, afdeling Natuur

Hans Leinfelder – Universiteit Gent

René Meeuwis – AMINAL, afdeling Natuur

Johan Van Roy – AMINAL, afdeling Land

Dirk Vandenbussche – Provinciaal Instituut voor Hygiëne, provincie Antwerpen